

УДК 65.011

Савчин І. З., асистент, Романко О. П., асистент (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу)

ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАФТОГАЗОВИХ ПІДПРИЄМСТВ І ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

В статті авторами проаналізована чисельність учасників нафтогазового ринку України за останній період. Розглянута взаємозалежність «конкурентоспроможності підприємства» з такими економічними явищами, як «конкурентостійкість», «економічна безпека підприємства», «економічна ефективність підприємства». Доведена актуальність забезпечення конкурентоспроможності нафтогазового підприємства як важливий засіб для отримання економічної стійкості підприємства, що є універсальним методом виходу підприємства на посткризовий розвиток нафтогазової галузі в цілому.

Ключові слова: нафтогазовий ринок, конкурентоспроможність, економічна безпека, економічна ефективність.

Вступ. Для забезпечення не тільки виживання, а й успішного функціонування в умовах наявності та посилення кризових явищ, підприємства мають не тільки бути конкурентоспроможними, а й мати змогу утримувати певний рівень конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі. Для цього суб'єкти господарювання по-перше, повинні спрямувати свої зусилля на формування, забезпечення та підтримання конкурентних переваг у порівнянні зі своїми конкурентами; по-друге мати змогу протистояти дестабілізуючому впливу зовнішнього середовища, що забезпечується наявністю економічною стійкістю.

Аналіз публікацій. В економічній науковій літературі питання економічної стійкості підприємства вивчають такі учені-економісти: А. Амоші, В. Герасимчук, М. Білик, І. Бланк, С. Борщук, К. Ізмайлова, П. Макаренко. Аналіз публікацій щодо сутності економічної стійкості показав відсутність адаптації галузевої особливості підприємства та взаємозалежність з конкурентоспроможністю підприємства. Інші автори, такі як Т. Сухоруков, О. Тридід, А. Фатхудінов, присвячують свої публікації дослідженню конкурентоспроможності на різних рівнях: від підприємства до країни. Присвятили свою увагу вивченню проблеми стратегічного управління та планування з метою забезпечення конкурентоспроможності підприємства М. Портер, Ф. Котлер, Л. Шевченко, І. Ан-

софф та ін. Незважаючи на плідну працю вчених-економістів, залишається невирішене питання ролі впливу конкурентоспроможності на економічну безпеку підприємства, економічну ефективність підприємства.

Метою даної статті є пошук взаємозв'язку та взаємовпливу між такими економічними категоріями, як «економічна стійкість» і «конкурентоспроможність нафтогазових підприємств». Дослідження учасників ринку та їхнього впливу на сучасний Український ринок нафтогазової промисловості.

Основний матеріал. Процеси глобалізації, що відбуваються в сучасному світі, дедалі активніше впливають і на Україну. Особливо вони відчуваються у нафтогазовій сфері, яка в нашій країні була й залишається базовою бюджетною, формуючою галуззю.

Дефіцит українських фінансових ресурсів в умовах інвестиційної кризи уповільнює економічні реформи. Обсяги внутрішніх фінансів недостатні, щоб у стислі терміни модернізувати виробничу базу підприємств України для забезпечення високої конкурентоспроможності їх продукції. Очевидно, що для вирішення цієї проблеми необхідне залучення в національну економіку прямих зовнішніх інвестувань, які можуть використовуватися для утворення спільних та іноземних підприємств.

Впродовж останнього десятиріччя на пострадянському просторі утворилися великі компанії, що належать до нафтового бізнесу. Вони постачають і переробляють нафту, реалізують нафтопродукти та експортують їх транзитом у країни Європи. Серед зазначених нафтових компаній 10 російських, які задіяні в Україні: "ЛУКойл", Тюменська нафтова компанія ("ТНК"), "Татнефть", "Сургутнефтегаз", "Роснефть", "Славнефть", "Транснефть", "Сибнефть", "Група Альянс", "ЮКОС".

Вичерпавши можливості експансії на внутрішньому ринку, російський нафтовий капітал за підтримки владних структур розширює свою діяльність в Європі та світі, але насамперед прагне заволодіти ринками нафтопродуктів на пострадянському просторі. Великі нафтові компанії Росії розгорнули свій бізнес і в Україні. Вони скуповують за безцінь наші підприємства, утворюють спільні структури, поглинають українські НПЗ шляхом їх приватизації та акціонування. Найсуттєвішим є процес кооперації підприємств України й Росії, оскільки весь вітчизняний нафтохімічний комплекс ще за радянських часів орієнтувався саме на російські ресурси.

Особливий інтерес для російських компаній становлять нафтопереробні українські підприємства, які мають змогу безпосередньо постачати нафтопродукти до ринків Центральної та Західної Європи.

Слід зазначити, що, крім перелічених російських компаній, на еко-

номіку України справляє вплив і діяльність великої казахської компанії "Казахойл". Через дочірнє підприємство "Казахойл-Україна" компанія володіє 99% акцій ЗАТ "Торговий дім "Укрнафтопродукт", а також 60% акцій Херсонського НПЗ.

Отже, останнім часом українські нафтопереробні підприємства одержали нових власників, багатих не тільки фінансами, а й власною нафтою, що зумовило насичення внутрішнього ринку України нафтопродуктами. Зрештою, це стало стимулом до відновлення українського нафтового бізнесу.

Відповідно до російської економічної стратегії уряд Федерації планує до 2020 р. збільшити експорт нафти на 40-50 млн т (порівняно з 2002 р.), довівши його до 290 млн т щорічно. Від вирішення цього питання залежить і розвиток української економіки.

Як зазначає В. Андріанов, конкурентоспроможність – це багатопланова економічна категорія, яку можливо розглядати на різних рівнях. Це конкурентоспроможність товарів, товаровиробників, галузей, держав. Між цими рівнями існує тісний зв'язок: конкурентоспроможність держави та галузі залежить від здатності конкретних виробників виробляти конкурентоспроможні товари [1]. Потрібно чітко розуміти, що без конкурентоспроможності одного не може бути конкурентоспроможний ні один із рівнів.

Збільшені вимоги до стійкого ефективного функціонування нафтогазових підприємств, як основи вітчизняної промисловості, вимагають розробки та реалізації більш досконалих підходів до забезпечення конкурентоспроможності. Сьогодні підґрунтям конкурентоспроможності підприємств даної галузі повинні стати не тимчасові конкурентні переваги за рахунок порівняльних переваг (дешева робоча сила та сировина), а стійкі конкурентні переваги, які є результатом зваженої економічної політики на рівні окремого підприємства, спрямованої на забезпечення якості використовуваних ресурсів і їх стійкості до зовнішніх загроз.

Тому в сучасних умовах стан економічної стійкості підприємства є основою його конкурентоспроможності, а проблема забезпечення конкурентоспроможності підприємства на основі його економічної стійкості набуває особливої актуальності та значущості.

У зв'язку з цим у науковій літературі навіть використовується поняття "стійка конкурентоспроможність" та "конкурентостійкість", що свідчить про необхідність досягнення підприємством конкурентних переваг на деякий значний проміжок часу, тобто стійких конкурентних переваг.

Конкурентостійкість підприємства можна визначити, як здатність підприємства не лише забезпечувати конкурентоспроможність, але й підтримувати цей стан як в умовах впливу негативних чинників, так і при

трансформуванні загальної ситуації на даному сегменті ринку.

Таким чином, конкурентостійкість підприємства – це комплексна економічна категорія, яка характеризується ефективністю функціонування підприємства в умовах конкуренції у довгостроковій перспективі та визначаються трьома складовими:

- 1) конкурентоспроможністю підприємства;
- 2) економічною безпекою підприємства;
- 3) економічною ефективністю.

Досить точним, на погляд авторів, є визначення економічної безпеки підприємства як становища найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства на теперішній час і в майбутньому [2].

Саме з погляду визначення найкращого стану економічної системи, доцільно приділити увагу такому поняттю як ефективність, яка, на думку Диканя В.Л., є однією зі складових конкурентостійкості підприємства: “Конкурентостійкість визначається двома елементами: перший – конкурентоздатність товару чи товарної маси, яка у динаміці характеризує ступінь задоволення попиту, другий – ефективність виробництва та управління. Як правило, ці два елементи настільки тісно пов’язані, що часто визначають один одного” [3].

Більш детального аналізу заслуговує другий елемент визначення – ефективність виробництва та управління, оскільки він є саме тим фактором, який дає можливість забезпечити стійке функціонування у конкурентній боротьбі, на відміну від поняття конкурентоспроможності, яке характеризує лише потенційні та реальні можливості підприємства витримувати конкуренцію, а це ще не гарантує успіх у майбутньому.

Як правило, у якості основного критерію ефективності виступає досягнення максимального результату на основі наявних засобів (принцип максимізації) або досягнення певного результату з використанням мінімальних засобів (принцип мінімізації). Позиції отримання найкращого результату дотримується Кулішов В.В.: “Економічна ефективність – засіб дій, що забезпечує в результаті здійснюваних зусиль і витрат ресурсів одержання максимального (найкращого) результату” [4]. Таке визначення є, на перший погляд, досить точним, однак проблема полягає у методах визначення ефективності.

Так, економічна ефективність є обов’язковою складовою конкурентоспроможності підприємства, оскільки ефективність є результатом функціонування підприємства, як виробничо-комерційної системи на основі трансформування ресурсів у процесі виробництва. Важливим аспектом ефективності є здатність забезпечити підприємство джерелами для формування конкурентоспроможності. Економічна безпека має забезпе-

чувати підприємству стан захищеності ресурсів, що дозволяє безпечно використовувати стійкі конкурентні переваги.

Багато сучасних учених-економістів ототожнюють поняття «економічна стійкість підприємства» і «економічна безпека підприємства». Суть цих понять полягає в характеристиці такого стану економічної системи, який спроможний долати кризові явища.

Аналіз дослідження поняття економічної стійкості підприємства з врахуванням галузевих особливостей виробничих підприємств, дає можливість стверджувати, що «економічна стійкість нафтогазового підприємства» – це комплексне поняття, яке відображає зберігання та розвиток конкретного нафтогазового підприємства при будь-яких умовах впливу середовища функціонування у конкретний проміжок часу за сукупністю параметрів (економічних, фінансових, виробничих, кадрових, ринкових та інших), що певним чином між собою поєднанні та формують пріоритетну унікальність підприємства забезпечувати його конкурентоспроможність на ринках.

У сучасних реаліях національної економіки життєво важливим для нафтогазових підприємств є створення та забезпечення конкурентоспроможності підприємства як основне джерело формування економічної стійкості, що надасть підприємству можливість в одержанні інвестиційних коштів та вихід на новий посткризовий економічний розвиток.

Висновок. Отже, для забезпечення економічної стійкості нафтогазового підприємства необхідною умовою є підвищення конкурентоспроможності підприємства, що надасть конкурентні переваги конкретного нафтогазового підприємства над іншими за різними параметрами: економічних, фінансових, виробничих, ринкових, кадрових та інших.

1. Андрианов В. Д. Конкурентоспособность России в мировой экономике / В. Д. Андрианов // Экономист. – 1997. – № 10. – С. 37-47.
2. Сімах Ю. А. Визначення поняття конкурентної стійкості підприємства / Ю. А. Сімах // Харківський вісник державного технічного університету будівництва та архітектури. – 2010. – Вип. 22.4. – С. 252-258.
3. Дикань В. Л. Забезпечення конкурентостійкості підприємства / В. Л. Дикань. – Харків : Основа, 1995. – 256 с.
4. Кулішов В. В. Економіка підприємства: теорія і практика / В. В. Кулішов. – К. : Ніка-Центр, 2002. – 212 с.

Рецензент: к.е.н., професор Кушнір Н. Б. (НУВГП)